

חבל נחלתו

מן התורה. וכן הבינו זאת רבנו יונה והחינוך. אולם הרמב"ם בזקנותו למד זאת באסמכתא בלבד, ולכן לא פסק זאת להלכה כמחייבת כל אדם מישראל. וכידוע את פירוש המשנה וספר המצוות כתב בערבית ובצערותו.

סימן מג

שמיטת כספים בזמן הזה

שאלה

שיכנסו לארץ דהיינו חובת הגוף נוהגת בין בארץ בין בחוצה לארץ.
"חזן מהשמטת כספים – ולקמיה פריך הא נמי נצטוו עליה קודם לכן דהא חובת הגוף היא ומאי חזן.
"לא נצרכא אלא לכדתניא – דלא נצטוו עליה קודם לכן.

"בזמן שאין אתה משמט קרקע – כגון במדבר ולאחר שגלו.
"ואימא במקום כו' – ולמעוטי חוצה לארץ אף בזמן הארץ".

היינו, ראב"ש מתוה כלל עפ"י שיטת רבי, ששמיטת כספים אע"פ שהיא מצוה שאינה תלויה בארץ והיא חובת הגוף בכ"ז יש לה קשר ישיר לשמיטת קרקעות היינו שביעית של חרישה וזריעה, ובזמן שאין נוהגים שמיטת קרקעות אין נוהגים מצות שמיטת כספים בין בארץ ישראל ובין בחו"ל. והגמרא דוחה שמהיקש לא נלמד על חילוק בין א"י וחו"ל, אלא לומדים מההיקש על ההתאמה בין שמיטת כספים לשמיטת קרקעות.

תוס' (קידושין שם ד"ה השמטת כספים) מביאים בשם ר"ת שפרש את דברי רבי שהצמיד בין יובל לכל דיני שמיטה – כספים וזריעה וחרישה וכד'. ויש לכך השלכה לגבי חומר דיני זריעה בשביעית בימינו (עי' מבוא לשבת הארץ), אולם לא

האם שמיטת כספים נוהגת בימינו, מדאורייתא או מדרבנן, האם יש הבדל בין א"י לחו"ל, והאם המעוניין שלא ישמטו חובותיו צריך לכתוב פרוזבול?

תשובה

א. נאמר בקידושין (לח ע"ב): "דבי אלעזר ברבי שמעון אומר: כל מצוה שנצטוו ישראל קודם כניסתן לארץ – נוהגת בין בארץ בין בחוצה לארץ, לאחר כניסתן לארץ – אינה נוהגת אלא בארץ, חוץ מן השמטת כספים ושילוח עבדים, שאע"פ שנצטוו עליהם לאחר כניסתן לארץ – נוהגת בין בארץ בין בחוצה לארץ. השמטת כספים חובת הגוף היא! לא נצרכא אלא לכדתניא: דתניא, רבי אומר: (דברים טו) וזה דבר השמיטה שמוט – בשתי שמיטות הכתוב מדבר, אחת שמיטת קרקע ואחת שמיטת כספים, בזמן שאתה משמט קרקע – אתה משמט כספים, בזמן שאי אתה משמט קרקע – אי אתה משמט כספים. ואימא: במקום שאתה משמט קרקע – אתה משמט כספים, ובמקום שאין אתה משמט קרקע – אין אתה משמט כספים! ת"ל: (דברים טו) כי קרא שמיטה לה, מכל מקום".

ומפרש רש"י:

"כל מצוה שנצטוו ישראל – להנהיגה קודם

חבל נחלתו

"בזמן שאי אתה משמט קרקע – כגון עכשיו שבטלה קדושת הארץ.
"אי אתה משמט כספים – ואף על פי שהשמטת כספים חובת הגוף היא ואינה תלויה בארץ ילפינן בהיקושא דלא נהגא.
"ואמור רבנן דתשמט – בזמן הזה.
"זכר לשביעית – שלא תשתכח תורת שביעית".

עולה מרש"י כי שתי שיטות בקשר שבין שביעית ויובל. לשיטה אחת שמיטת כספים בלבד קשורה ליובל אבל שמיטת קרקעות נוהגת מהתורה אף כשהיובל בטל, ואילו לשיטה השנייה שמיטת כספים וקרקעות תלויות ביובל. לדין אין בכך נ"מ ושמיטת כספים נוהגת מדרבנן בימינו.
ג. בתלמוד ירושלמי (שביעית פ"ה ה"ג) ג"כ יש דיון על שמיטת כספים וכך נאמר שם: "אמר ר' חונה קשייתה קומי רבי יעקב בר אחא כמאן דאמר מעשרות מדבר תורה והלל מתקין על דבר תורה? אמר רבי יוסי וכי משנה שגלו ישראל לבלל לא נפטר מן המצות התלויות בארץ והשמט כספים נוהג בין בארץ בין בחוצה לארץ דבר תורה. חזר רבי יוסי ואמר וזה דבר השמיטה שמוט בשעה שהשמיטה נוהגת דבר תורה השמט כספים נוהג בין בארץ בין בחוצה לארץ דבר תורה ובשעה שהשמיטה נוהגת מדבריהן השמט כספים נוהגת בין בארץ בין בחוצה לארץ מדבריהם. תמן אמרין אפי' כמאן דאמר מעשרות דבר תורה מודה בשמיטה שהיא מדבריהן דתני וזה דבר השמיטה שמוט רבי אומ' שני שמיטין הללו שמיטה ויובל בשעה שהיובל נוהג שמיטה נוהגת דבר תורה פסקו היובלות שמיטה נוהגת מדבריהן".

נעסוק בכך כאן. עכ"פ עולה שאלבא דרבי שמיטת כספים בזה"ז – אינה מן התורה, ואם נוהגת מדרבנן יבואר להלן.

ב. במסכת גיטין (לו ע"א), ביחס לתיקון פרוזבול ע"י הלל, שואלת הגמרא: "ומי איכא מידי, דמדאורייתא משמטא שביעית, והתקין הלל דלא משמטא? אמר אביי: בשביעית בזמן הזה, ורבי היא; דתניא, רבי אומר: (דברים ט"ו) וזה דבר השמיטה שמוט – בשתי שמיטות הכתוב מדבר, אחת שמיטת קרקע ואחת שמיטת כספים, בזמן שאתה משמט קרקע – אתה משמט כספים, בזמן שאי אתה משמט קרקע – אי אתה משמט כספים; ותקינן רבנן דתשמט זכר לשביעית".

עולה שאע"פ ששמיטת כספים אינה נוהגת מן התורה, חכמים (אליבא דרבי) תקנו לנהוג כן, ועל כן הלל יכל לתקן פרוזבול לפי תירוץ אביי.

הרי"ף (גיטין יט ע"א) הביא סוגיא זו בלשונה ולא בארה.

מפרש רש"י:

"בשביעית בזמן הזה – והלל כרבי סבירא ליה דאמר שביעית להשמטת מלוה בזמן הזה דרבנן הוא ואע"ג דהלל בבית שני הוא סבירא ליה לאביי דבבית שני הואיל ולא היה יובל נוהג לא נהגו שמיטין מדאורייתא ודאמרינן בערכין (דף לב:) מנו יובלות לקדש שמיטין מדרבנן קאמר. ומצאתי בתלמידי רבינו יצחק הלוי שכתב במסכת גיטין בירושלמי מנין שאין השמיטה נוהגת אלא בזמן שיובל נוהג שנאמר וזה דבר השמיטה שמוט אחת שמיטת יובל ואחת שמיטת שביעית אבל בת"כ ראיתי דשביעית נוהג בזמן שאין יובל נוהג ואומר אני שהוא מחלוקת.

על מ"ש בתורה: ואני מיום בואי לכאן אני דן שלא תשמש שביעית וגם אני סותר מנהגם אלא אני מניחם לדון כמנהגם".

היינו הרא"ש והטור אחריו סוברים ששמיטת כספים נוהגת מדרבנן בכל מקום. וע"כ התקשה במנהג הציבור בספרד שנהגו לגבות שטר שעברה עליו שביעית אע"פ שלא כתבו פרוזבול אם כי הוסיפו לו כמה תנאים שהרא"ש פקפק בהם. והרא"ש הניחם לנהוג כדרכם.

וכתב על כך הבית יוסף: "והשמטת כספים נוהגת האידנא. כן דעת הרמב"ם פ"ט מהלכות שמטה (ה"ג) שאף על פי שאין יובל נוהג שמטת כספים נוהגת מדבריהם. וכן דעת הר"ן בהשולח (כ. ד"ה ויש) וכתב שיש אומרים שאינה נוהגת אלא בזמן שהיה בית דין קבוע בארץ ישראל שהיה מקדש היובל ואף על גב שאין היובל נוהג אלא בזמן שכל יושביה עליה מכל מקום היו מקדשין אותו מדבריהם אבל בזמן הזה שבטל היובל לגמרי אפילו מדבריהם ונמצא שאין כאן שמטת קרקע אף השמטה אינה נוהגת כלל דשמטת קרקעות ושמטת כספים תלוי בהדדי כדאמרינן בגמרא ודחה הוא ז"ל דבריהם. וכתב הרשב"א (ח"י לו: ד"ה ולענין פסק הלכה שו"ת ח"ג סי' לב) שזה היה דעת הראב"ד (השגות לרי"ף גיטין יט.) ודחה הוא ז"ל דבריו וכתב שגם הראב"ד חזר בו בפרק קמא דעבודה זרה (ח"י ט: ד"ה כי זה) וגם בעל העיטור (אות פ פרוזבול עה ע"ד) כתב ראיות המקילים ודחה דבריהם ובעל התרומות בשער מ"ה (שם סי' ד) כתב בתשובת הרז"ה שהאריך להעמיד המנהג דאין שמטת כספים נוהגת בחוצה לארץ בזמן הזה ושהרמב"ן (גיטין לו. סוד"ה הא) סובר שנוהגת והביא ראיות על כך ובסוף

עולה עפ"י הירושלמי ששמיטת כספים אינה מן התורה בימינו אלא נוהגת מדברי חכמים.

ד. כך כתב הרמב"ם (הל' שמיטה ויובל פ"ט ה"ב): "אין שמיטת כספים נוהגת מן התורה אלא בזמן שהיובל נוהג שיש שם שמיטת קרקע, שהרי ישוב הקרקע לבעליו בלא כסף, ודבר זה קבלה הוא, אמרו חכמים בזמן שאתה משמיט קרקע אתה משמיט כספים בכל מקום בין בארץ בין בחוצה לארץ, ובזמן שאין שם שמיטת קרקע אין אתה משמיט כספים בשביעית אפילו בארץ".

ומוסיף בהלכה ג: "ומדברי סופרים שתהא שמיטת כספים נוהגת בזמן הזה בכ"מ, ואע"פ שאין היובל נוהג כדי שלא תשתכח תורת שמיטת הכספים מישראל".

עולה מדברי הרמב"ם ששמיטת כספים בזה"ז מדרבנן בכל מקום.

וכך כתב הטור (ח"מ סי' סז): "והשמטת כספים נוהגת האידנא: ואינה משמטת אלא בסופה; וכתב א"א הרא"ש ז"ל בתשובה ששאלת שנוהגין בארץ הזאת לגבות שטרות שעברה עליהן שביעית הוי יודע שתמחהתי על זה מיום בואי לארץ הזאת וצווחתי ככרוכיא ולית דמשגח בי ואמרו כי כבר נהגו כן בארץ הזאת וא"א לשנות המנהג; ואמרתי מנהג כזה שהוא לעבור על דברי תורה ולהוציא ממון שלא כדין אין לילך אחריו ואמרו לי כי הרבה יפוי לשון רגילין לכתוב בשטרות שהן מורין על זה שלא תהא שביעית משמטתו ודקדקתי ולא מצאתי שום תנאי ויפוי לשון שיורה על דרך זה; ומה שכתבת שכתוב בשטרות שיוכל המלוה לגבות בכל צד שיוכל בין בדרכים הדתיים בין בדרכים שאינם דתיים אם הוא מתנה לגבות בדרכים שאינם דתיים הרי הוא מתנה

חבל נחלתו

הר"י אלברצלוני הרי הן ארבע שיטות). שיטת הרז"ה (שמביאה גם הבי"י) שמעולם לא נהגה שמיטת כספים ללא יובל. וכאשר בטל יובל מן התורה תקנו מדרבנן לנהוג יובל ואז נהגה גם שמיטת כספים. וכאשר בטלו יובל אף מדרבנן בטלה שמיטת כספים, ומאז היא רק ממידת חסידות. שיטת בעל המאור מובאת בספר התרומות מתשובה שלו. וכשיטה זו מביא הרמב"ן בגיטין בשם הראב"ד וכתב שבפירושו לעבודה זרה חזר בו. וכן הביא בשם הרשב"א שהראב"ד חזר בו. והיא שיטת הרמ"א בשו"ע.

ושיטה שניה שיטת הרמב"ם שבזה"ז שמיטת כספים נוהגת מדרבנן בכל מקום ובה מועיל פרוזבול (לאביי). והיא שיטת השו"ע.

שיטה שלישית היא שיטת הרמב"ן שמביא ספר התרומות שסובר שמיטת כספים מן התורה ומתבסס על כך שחכמים חולקים על רבי וסוברים שכוון שהיא אינה תלויה בארץ היא נוהגת מן התורה בכל מקום ובכל זמן. ומסיק בעל גד"ת שבעיר חדשה שב ואל תעשה עדיף.

ה. בספר מגן אבות (לר"מ המאירי, ענין טו) כתב: "נהגו עוד בגלילות קאטאלוניא (=ספרד) לכתוב בשטר מלוה שבין ישראל לחבירו על מנת שלא ישמטנו בשביעית ומפני שהם סוברים ששביעית לענין השמטת כספים נוהגת בזמן הזה מדברי סופרים ומצריכים תנאי כדי שלא תהא שביעית משמטתו וכדאמר' (מכות ג, ב) על מנת שלא תשמטנו שביעית הרי שביעית משמטתו כלומר שאינו יכול לבטל דין שביעית בתנאי ע"מ שלא ישמטנו הוא בשביעית אינו

דבריו כתב שהראב"ד חזר בו בפרק קמא דעבודה זרה והודה שנוהגת עכשיו וכן דעת רש"י בפרק קמא דעבודה זרה (ט: ד"ה האי) ואין בדבר בית מייחוש וספק ע"כ".

וכך פסק בשולחן ערוך (ח"מ סי' סז ס"א): "אין שמיטת כספים נוהגת מן התורה, אלא בזמן שהיובל נוהג. ומדברי סופרים שתהא שמיטת כספים נוהגת בזמן הזה, בכל מקום. הגה: (רמב"ם פ"ט מה' שמטה, סה"ת שער מ"ה והר"ן בשם י"א) כן הוא הסכמת הפוסקים. והוסיף הרמ"א:

"אבל י"א דאין שמיטה נוהגת בזמן הזה; ונראה שעליהם סמכו במדינות אלו, שאין נוהגים דין שמיטה כלל בזמן הזה, והמנהג היו נוהגים עדין בזמן הרא"ש, כמו שכתוב בתשובה (הטור ס"ה הביאו) שהיה צווח ככרוכיא לבטל המנהג, ולא אשגחו ביה, וכבר כתבו גם כן האחרונים ז"ל (בד"מ ס"ה הביאו) טעם למנהג שאין נוהגין שמיטה כמבואר בדברי מהר"ק שורש צ"ב ומהר"ר איסרלן בת"ה סימן ש"ד ובמהר"ל, ואין לדקדק אחריהם..."

היינו השו"ע פסק כרמב"ם והרא"ש, והרמ"א מביא שהמנהג היה שלא נהגו כלל שמיטת כספים.

ה. בספר התרומות (פרק מה סי' ד) מביא: "וכתב הרב בעל העיטור בשם ה"ד יהודה אלברצלוני ז"ל (בספר השטרות שטר מח) דהני מילי דנוהג שמיטת שביעית בכספים הני מילי בארץ ישראל ובזמן הזה אבל בחוצה לארץ לא, ואפילו פרוזבול לא צריך. ושמואל דקאמר האי פרוזבול עולבנא דדייני הוא, לאותן שדדין בארץ ישראל קאמר, דהא לאחר חרבן הוה".

בעל גדולי תרומה מביא שנחלקו הראשונים לשלש כיתות (ויחד עם שיטת

ולכאן ומטפלוהו לכל מאה תרתי, ויש פוסקים כרבנן ששנת חמשים הוא יובל ואינה עולה לכאן ולכאן עד שנמצא ששנת שביעית לזה היא רחוקה משביעית לזה הרבה כמו שביארנו הכל בראשון של ע"ז (ט' ב) וודאי אלו היתה שביעית נוהגת להדיא לא נשתקע החשבון עד שיפול בו מחלוקת כל כך ואין בזה ספק.

"ואף להרב ר' יהודה בר יוחנן מצאתי תשובה שאין השמטת כספים נוהגת בזמן הזה כלל ואף הוא האריך בראיות אלא שאין בהם הכרח, ובסוף תשובתו כתב והמחמיר על עצמו לפטור חובו בשביעית בריחוק מקום יעשה, ובלבד שלא יזיק לאחרים ולהקל על עצמו שלא לפרוע.

"ואף בשם הרב רמב"ן מצאתי כתוב שאין שמיטה נוהגת בזמן הזה כלל אפילו יבא בה לדיני ישראל מדינא דמלכותא דינא, והרי דין המלך שלא יאבד זה חובו בשביעית, אלא שכל מקום מודה הוא אם יש לאותו קהל חותם לדון בדיני ישראל ששביעית משמטתו מדברי סופרים, והדברים ברורים כשטתינו.

"וכן נראה דעת הרב אלפסי ז"ל בראשון של מכות (ג' א) שלא הביא בהלכותיו זו שאמרו שם המלוה את חברו לעשר שנים אין שביעית משמטת, וודאי לא השמיטה אלא מפני שהוא חותר שאין לה מקום בזמן הזה במקומות הללו, ואע"פ שהביא קצת שמטות מדיני שביעית ופרוזבל בפרק השולח (גיטין ל"ו ב) לא הביאם אלא למי שרוצה להנהגם במדת חסידות ובמקומות החשובים מארץ". ומביא ראיות נוספות מבכור ומעשר בהמה.

עולה מדבריו שאף הוא מחזיק בשיטת בעל המאור שאין שמיטת כספים כלל

משמט, שכל תנאי שבממון קיים אפי' בשל תורה והרי הוא כמחייב עצמו בממון שלא חייבתהו בו התורה שהוא חייב.

"והיו מתמיהים עלינו על שלא היינו נוהגים כך, והיינו בעיניהם כתופסין ממון שלא כדין ונשאו ונתנו עמנו בה..."

וממשיך המאירי ומבאר שהיו מביאים ראיה מן הגמרא שהיו נוהגים שמיטת כספים. המאירי השיב על דבריהם: "אלא שבדאי לא היו נוהגים בכך דרך חיוב אלא מדת חסידות היתה בהם שהיו דיני תורה מורגלים בפסקיהם והיה מספיק להם דבר מועט לזכר בעלמא, שהרי איסור עבודת קרקע לא היתה נוהגת בשום מקום אחר החורבן ואעפ"כ אמרו אל תאכל ספיחי כרוב בשביעית דרך חסידות לזכר בעלמא... אלא שלא היו נוהגים בו אלא חסידים ואנשי מעשה, ולמדת חסידות ולזכר בעלמא היו נוהגים כן לא מתורת חיוב. ואף מדברי סופרים וחסידות זו לא היה לו מקום לזמן ארוך, אלא שכל זמן שקבעו חכמים ישראל ישיבות בסמוך למקומות של א"י ואף במקומות שהיו סביבות א"י כענין האמור בתרומה ומעשרות, וזהו ענין האמור בע"ז האי מאן דלא ידע וכו' הא בזמנים הללו וכ"ש במקומות הללו, כלל וכלל לא".

והמאירי מבאר את המחלוקת.

ומוסיף עוד ראיות שאין שמיטת כספים בארצות הרחוקות מא"י:

"ואף אצלי ראיה לזה שאלו היתה שביעית נוהגת בהדיא היאך נזדמן המחלוקת במנינא ר"ל איזו שנה היא שביעית עד שקצתם מונין שנות הבנין בשנות הקיום וקצתם בשנות החורבן, ויש בין זה לזה חלוק שנה, ומה שהוא שביעית לזה הוא ששית לזה, וכן שקצתם פוסקים ששנת חמשים עולה לכאן

חבל נחלתו

בזה"ז לא בא"י ולא בחו"ל.

ו. בתרומת הדשן (סי' דש) הסביר את שיטת הר"י אלברצלוני וכתב: "יראה אע"ג דכתב ר"י וכן מוכח מדברי ר"ת וכמה גאונים, וכן מפי' רש"י פ"ק דע"ז (דף ט ע"ב רש"י ד"ה האי) דשמיטת כספים נוהגת בזמן הזה, **לא חזינן רבנן קשישי בדורותינו דהוו מורו לנהוג עתה שמיטת כספים**. ואדרבה שמעתי שהיה אחד טוען שמיטת כספים לפטור מהלוואה היה נחשב כאחד מן המתמיהים. גם אותו שהיה טוען שמיטה לא היה טוען טענה זו, אא"כ היה לו בלא"ה אמתלאות אחרות שדא ביה נרגא".

ומביא את תשובת הרא"ש שהובאה בטור.

ומוסיף תרוה"ד: "ונראה למצוא קצת טעם וסברא אמאי לא נוהגים תורת שמיטת כספים עתה בדורותינו, משום דק"ל כרבי דשמיטת כספים בזמן הזה אינו אלא מדרבנן זכר לשביעית, אבל מדאורייתא בזמן שאתה משמט קרקע אתה משמט כספים. כך דרש לה רבי בתלמודא, וא"כ נוכל לומר **דלא תיקנו זכר לשביעית אלא בארצות שקרובים לא"י כגון בבל ומצרים**. וכה"ג תירץ ר"י בחד שינויא דמה"ט לא נהגינן תרומות ומעשרות בארצינו, דאשכחן דהוי נהיגי בהו האמוראים בבבל דלא גזרו בח"ל רק לארצות הקרובים לא"י ולא ברחוקים. ואע"ג דחלה נוהג בכל הארצות וחילק בה, משום דחלה דמיא טפי לחובת הגוף מלחובת קרקע, משום דבעל העיטה חייב בה ולא בעל הקרקע, ול"ד לתרומות ומעשרות דחובתם רק על בעלי קרקע. ולפ"ז כל שכן שמיטת כספים שתנהג בכל הארצות דחובת הגוף ממש היא, כדאיתא בהדיא פ"ק דקדושין קרוב לסופו (דף לה ע"ב). י"ל

דמ"מ הואיל ואתקש שמיטת כספים לשמיטת קרקעות, ושם שמיטה חדא הוא דתרווייהו בקדושת שביעית תלוי, ובזמן הזה לא נתקן אלא זכר לשביעית דמיא טפי לחובת קרקע מחלה. וכן משמע התם פ"ק דקדושין דהא אי לא הוה קרא הוי דרשינן דאפי' בזמן השמטת קרקע לא תנהוג שמיטה בח"ל אלא בא"י. והשתא נמי דרביה קרא, מ"מ דמיא נמי לחובת קרקע משום דשם שמיטה חדא היא כדפרישית. והא דכתבו המחברים דר"ת כתב פרוזבול בימיו, וכן הא דלעיל דכתב אשירי דיש לנהוג תורת שמיטת כספים, אפשר לא ס"ל כהך שינויא דר"י דיש לחלק בח"ל בין ארצות קרובות לרחוקות, וכן הוא האמת דר"ת תירץ ההיא דתרומות ומעשרות בע"א משינויא דר"י. אכן אנן אשינויא דר"י סמכינן לענין שמיטה".

מתבאר לשיטתו שחכמים תקנו שמיטת כספים דוקא לארצות הסמוכות לא"י כפי שנהגו בתרו"מ, ואע"פ ששמיטת כספים נוהגת בכל מקום והיה מן הראוי להנהיג אותה בכל מקום מדרבנן כמצות הפרשת חלה, כיון שהיא קשורה לשמיטת קרקעות הנהיגו רק בא"י ובארצות הסמוכות לה.

ז. הב"ח הוסיף שבדורנו כיון ששמיטת כספים מדרבנן, אף אם התנה שלא תשמטו שביעית שביעית משמטנו כיון שעיקרה מן התורה או שחכמים עשו חיזוק לדבריהם כשל תורה. עוד כתב שטעם המנהג לגבות שטר שעברה עליו שביעית משום שהלווה נאמן לומר פרוזבול היה לי ואבד וע"כ אף המלוים נמנעו מלמסור שטרותיהם לבי"ד ולכתוב פרוזבול. וסיים שהעושה עפ"י הדין תע"ב.

והר"ד בש"ך (סי' סז ס"ק ב).

בים של שלמה (גיטין פ"ד סי' מג) פותח:

ובשבועה, אם כן צריך לקיים שבועתו, ואם הגיע זמן הפרעון קודם השמטה, אם כן היה לו לשלם קודם השמטה, וכל זמן שלא שילם חובו עובר על שבועתו, והוא בנדוי..."

בהמשך, חוזר בו מענין שבועה שאם כבר הגיע זמן הפרעון כבר עבר על שבועתו והשביעית שמטה את החוב. ומסיים: "ומכל מקום אומר אני דוקא לשבועה הוא דאמרינן, אבל לקבלת חרם, שהוא נדוי וארור, והיא באה אפילו בתנאי, כקללת חכם שבאה אפילו על תנאי, כל שכן היכא שנראה כאלו שעבר על התנאי, שקבל עליו לפרוע לו לדעתו ושלא לדעתו כי הכא, נהי דיצא ידי חרמו, נדוי בא לחול עליו עד שיפייסנו בחובו בתשלומין גמורים, ומה שכתב הרשב"א להתיר לו, חלילה להתיר קבלת חרמו שקבל עליו לדעתו, והפקר בית דין הפקר לא אמרו אלא על גוף השמטה שתשמט, אבל לא נגד מה שהוא בעצמו קבל עליו שלא תשמטנו, דהאי קבלה לא גרע מאלו התנה תנאי בעלמא שלא תשמטנו בשביעית, דלא משמט, תו מסיק (ל"ז ע"א), אמר רב יהודה אמר שמואל יתומים אין צריכים פרוזבול, וכן תני רמי בר חמי יתומים אין צריכים פרוזבול, ר"ג ובית דינו אביהם של יתומים".

ט. בערוך השולחן (ח"מ סי' סז ס"א) לאחר שמביא את הדעות החולקות כותב: "וכל אלו טעמים חלושים הם והירא את דבר ד' ינהוג בשמיטת כספים גם בזמנה"ז ובכל מקום ובפרט שיש תקנה בעשיית פרוזבול כמו שיתבאר ובהרבה מקומות נהרים בזה גם עתה".

"מי שבא לפנינו בזמן הזה וטענון שעברו עליו שביעית, איך לדון, לפוטרו או לחייבו"? היש"ש מביא את תשובת הרא"ש ומבאר: "והנה שיטת הרא"ש בענין זה בשיטת רוב הגדולים, שכולן פסקו דשמיטת כספים נהגת בזמן הזה, וזה לשון הר"ן (ל"ז ע"ב), ויש מן החכמים מקילין, ואומרים שעכשיו אין שמיטת כספים נהגת כלל, ואין אנו צריכים לפרוזבול, לפי שאומרים דק"ל כרבי, דאמר שאין השמיטה נהגת אלא בזמן שהיובל נהג, דכיון דחוינן קולא טובא בפרוזבול, משמע דשמיטה בזמן הזה דרבנן היא, דאי דאורייתא, וכדרבנן דפלגי עליה דרבי, לא היו מקילין בה כל כך, וכיון שהשמיטה תלויה ביובל דבר תורה, אף מדבריהם אינה נהגת אלא בזמן שהיובל נהג. ובימי רבותינו היו בתי דין קבועים בארץ ישראל, שהיו מקדשים היובל, והיו תוקעין, ומשלחין עבדים, ושדות חוזרות לבעליהן, זכר ליובל, ולפיכך היתה שמטה נהגת מדבריהם, בין בעבודת הקרקע בין בהשמטת כספים. אבל עכשין שאין שם בית דין שמקדשים אותה, ולא תוקעין, אין היובל נהגת כלל, שדברים אלו מעכבין ביובל כדאיתא פרק קמא דר"ה (ח' ע"ב) וכיון שהיובל בטל לגמרי, אף השמיטות אינם נהגות כלל". וחולק עליהם ומביא שיטתם מספר התרומות.

ומוסיף ומביא כתרוה"ד שלא נהגו שמיטת כספים בריחוק מא"י. ומוסיף משלו: "ואני אומר, מה שנתפשט המנהג שאינו נהג האידנא דיני שמטה, לפי שרובי חובות הן בשטר, וכותבין בו בקבלת חרם

חבל נחלתו

מסקנה
בעשיית פרוזבול, אם רוצה שלא תשמטנו
בימינו בארץ ישראל צריך להיזהר שביעית¹.

סימן מד

שותפות בשתי שותפויות

שאלה

למעשיו הרי זה פטור, ואין כל הדברים האלו צריכין קניין אלא בדברים בלבד". פירוש הדברים ביחס לשותף, ששותף בסתם שותפות, זמנו ויכולותיו מוקדשים לשותפות בלבד, ולכן אסור לו להתעסק בשום עיסוק כלכלי אחר אלא אם התנו על כך מתחילה.

יתר על כן כל נזק שבא כתוצאה ממעשיו אשר הזיקו לשותפות הוא צריך לשלם לשותפות את הנזק. כדברי הרמב"ם שם בהלכה הבאה: "אחד מן השותפין שעבר ומכר בהקפה או פירש בים או הלך למקום אחר או שנשא ונתן בסחורה אחרת וכן כל כיוצא באלו הדברים כל פחת שיבא מחמת שעבר חייב לשלם לבדו ואם היה שם שכר השכר לאמצע כמו שהתנו ביניהם בשכר, לפיכך הנותן מעות לחבירו בתורת שותפות ליקח בהן חטים לסחורה והלך וקנה שעורים או שנתן לו מעות לקנות שעורים וקנה חטים, אם פחתו פחתו לזה שעבר ואם הותירו הותירו לאמצע וכן אם הלך ונשתתף עם אחר בממון השותפות אם הפסיד הפסיד לעצמו ואם נשתכר השכר לאמצע".

פלוני שותף בחברה חקלאית-שיתופית ועובד בה כמנהל בגידול ירקות. לצורך הרחבת החקלאות בארץ ישראל ולשם הגדלת פרנסתו הוא מעוניין לעבוד בחברה חקלאית-שיתופית נוספת המתחרה על השווקים עם החברה הראשונה באותה עבודה. האם הדבר מותר לו?

תשובה

א. בשותפות רגילה לשם רווח ממוני חייב כל שותף לפעול לטובת השותפות, ולא להזיק לה. כדברי הרמב"ם (הל' שלוחין ושותפין פ"ה ה"א): "המשתתף עם חבירו בסתם לא ישנה ממנהג המדינה באותה הסחורה, ולא ילך למקום אחר ולא ישתתף בה עם אחרים ולא יתעסק בסחורה אחרת ולא ימכור בהקפה אלא דבר שדרכו להמכר תמיד בהקפה ולא יפקיד ביד אחרים אלא א"כ התנו בתחלה או שעשה מדעת חבירו, עבר ועשה שלא מדעת חבירו ואח"כ הודיעו ואמר לו עשיתי כך וכך והסכים

1. הערת הרה"ג אביגדר נבנצל – רב העיר העתיקה ירושלים: מסופר על הגאון ר' נתן אדלר, רבו של החת"ס, שלא היה נותן עליו לס"ת לפרשה למי שלא הי' נזהר לקיים הפרשה עם כל חומרותיו. ולא היה נותן עליו לפרשת שמיטת כספים למי שלא כתב (בחור"ל) פרוזבול גם בסוף שנה ששית, לצאת י"ח שיטת הסוברים שצריך לכתוב הפרוזבול לפני תחלת השמיטה.